

Varför är egentligen farbrorn fattig?

Svenska Dagbladet den 23 september 2023

Min dotter Stella var fyra år och vi åkte tunnelbana. Vid en uppgång stod en sjuvigt klädd man och tiggde pengar. Stella bad om ett par mynt, fick dessa och sprang fram och överlämnade dem. Efter att ha vinkat till mannen sprang hon tillbaka till mig. Saktade ner, tittade upp på mig, och frågade "Mamma, varför är han fattig?" Som mamma hajade jag till – det var första gången hon ställde en sådan fråga. Forskaren i mig hajade också till – eftersom jag så tydligt hade hamnat i en potentiellt betydelsefull beslutssituation. För vad svarar man?

Skulle jag försöka förmedla en barnanpassad version av vad jag själv gissar är skälet till att vissa människor befinner sig i fattigdom och utanförskap? Eller skulle jag bygga in någon form av uppfostran i det hela: "Jo ser du mitt barn, han lyssnade antagligen aldrig på sina föräldrar, åt inte upp sin mat, borstade inte tänderna och gjorde aldrig sina läxor. Då kan det gå så." Jag valde det första alternativet och hann säga ett par ord om hur såväl otur som personliga val förmodligen spelat in, innan Stella tappade intresset.

Men jag kunde inte släppa frågan om vad föräldrar generellt förmedlar till sina barn i sådana situationer – sin subjektiva sanning eller någon form av strategiskt utvald förmaning. För att undersöka saken genomförde jag en enkätstudie, tillsammans med två medförfattare. Våra runt 1 500 försökspersoner – ett representativt urval av den svenska befolkningen – svarade på en mängd frågor, men två var särskilt relaterade till tunnelbaneepisoden med Stella.

För det första bad vi dem svara på vilken roll de tror att tur/otur å ena sidan, och personlig ansträngning å den andra, spelar för hur ekonomiskt framgångsrik en individ, i genomsnitt, är i Sverige. Svaret gavs på en skala mellan 1 och 10, där 1 indikerar att personen tror att det enbart handlar om tur/otur, medan 10 definierades som att det bara är personlig ansträngning som spelar roll.

Vi frågade dem också vad de lär sina barn om turens och ansträngningens roll – på samma skala 1–10. Det mönster som visade sig bland svaren var tydligt: en överväldigande majoritet säger att de förmedlar till sina barn att personlig ansträngning spelar en betydligt större roll för ekonomisk framgång än vad de själva faktiskt tror att det gör. Till och med de som menar att det i själva verket nästan bara handlar om tur och otur, säger något helt annat till sina barn. Så min lösning där i tunnelbanan – att försöka förmedla någon slags sann bild av min egen uppfattning – verkar bara en minoritet av landets föräldrar skriva under på.

Spelar det någon roll då? Potentiellt kan det faktiskt göra det. I studien såg vi också att de som själva tror mer på den personliga ansträngningens roll är mer benägna att rösta till höger, och mindre villiga att omfördela ekonomiska resurser i samhället. Så i den mån föräldrarnas budskap om ansträngningen faktiskt påverkar barnens uppfattning (och det finns det annan forskning som tyder på att det nog gör) kan de här manipulationerna av sanningen leda till att nästa generation blir mer benägen än den nuvarande att tycka att tiggaren i tunnelbanan mest har sig själv att skylla.

Johanna Möllerström